

УДК 35.073.515

РОЗВИТОК НЕРУХОМОСТІ ВИРОБНИЧОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТА ВЛАСНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Г.М. Запша, д.е.н., доцент

Одеський державний аграрний університет, Одеса, Україна

Запша Г.М. Развитие недвижимости производственного назначения как объекта собственности в аграрном секторе Украины.

В дослідженні представлено розвиток нерухомості в частині об'єктів виробничого призначення аграрного сектора України. Визначено належні до нерухомості аграрного сектора країни складові, до числа яких відносяться цілісні майнові комплекси аграрних підприємств, сільськогосподарські угіддя, багаторічні насадження, будівлі, споруди тощо. На основі проведеного аналізу пострадянського періоду встановлено, що управління нерухомістю з точки зору розвитку відносин власності відбиває два етапи. Виявлено, що скорочення нерухомості сільськогосподарського призначення корелює з періодом проведення радикальних трансформацій відносин власності.

Ключові слова: нерухомість, власність, сільське господарство

Запша Г.М. Развитие недвижимости производственного назначения как объекта собственности в аграрном секторе Украины.

В исследовании представлено развитие недвижимости в части объектов производственного назначения аграрного сектора Украины. Определены составляющие производственной недвижимости аграрного сектора страны – целостные имущественные комплексы аграрных предприятий, сельскохозяйственные угодья, многолетние насаждения, здания, сооружения и другие. На основе проведенного анализа постсоветского периода установлено, что управление недвижимостью с точки зрения развития отношений собственности отражает два этапа. Установлено, что сокращение недвижимости сельскохозяйственного назначения коррелирует с периодом проведения радикальных трансформаций отношений собственности.

Ключевые слова: недвижимость, собственность, сельскохозяйственное

Zapsha G.M. Real estate development for production purposes as an object of property in the agrarian sector of Ukraine.

The study presents the development to real estate in the production facilities of the agrarian sector of Ukraine. The appropriate to the agricultural sector of the country real estate components, which included integral property complexes of agricultural enterprises, agricultural land, perennial plantings, buildings, facilities, etc. are determined. On the basis of the analysis of post-Soviet period it was found that property management in terms of property relations reflects two stages. It was found that there definition of property for agricultural purposes correlates with a period of radical transformation of property relations.

Keywords: real estate, property, agriculture

У загальному вигляді ґрунтується на актуальності науково прикладного дослідження розвитку нерухомості виробничого призначення як об'єктів власності в аграрному секторі України. Це спричинюється суттєвою впливовістю відносин власності щодо нерухомості на соціально-економічну результативність проведених глибоких трансформацій в сільському господарстві та й національному господарському комплексі. Адже економічні та соціальні здобутки країни після радикальних, по-суті революційних, суспільно-політичних та виробничо-господарських змін, не в повній мірі відповідають очікуванням, які мали місце в українській громаді, а набуття прав власності на землю та засоби виробництва селянами не дозволило абсолютній більшості з них задовольнити свої економічні та соціальні запити.

Проблема, що стосується дослідження розвитку нерухомості виробничого призначення як об'єктів власності, постає складовою науково-дослідної роботи Одеського державного аграрного університету за темою: «Підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва в умовах розвитку АПК Півдня України» за номером державної реєстрації 0107U003954.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми показує, що її теоретико-методологічні положення стосовно розвитку нерухомості представлені в працях Адамчука А.А., Мазура І.І., Максимова С.Н., Рача В.А., Юхименко-Назарука І.А. та інших науковців й практиків, де особлива увага приділяється питанням управління нерухомістю, інвестиційно-інноваційним проектам та будівельно-економічним процесам. Вагомий внесок щодо дослідження конкретних об'єктів нерухомості, проведення їх систематизації та виокремлення класифікаційних ознак здійснили Бузова І.А., Кравченко О.Г., Пилипенко І.І. та інші фахівці. Об'єкти власності та нерухомості з правових позицій науково опрацьовуються Бойко О.О., Гончаренко М.І., Коссак В.М., Кузнецовою Н.С. та іншими вченими. Ними достатньо ґрунтовно розроблено теоретичні, методологічні та методичні аспекти розвитку нерухомості як об'єктів права власності та сформовано солідну наукову базу досліджуваної сфери.

Перспективи подальшого наукового пошуку пов'язані з необхідністю вирішення науково прикладної проблеми ефективного використання нерухомоті виробничого призначення як об'єктів власності в аграрному секторі, зумовленої динамічними змінами у відносинах власності в сучасному сільському господарстві та необхідністю суттєвого поліпшення їх соціально-економічної результативності в інтересах селян, сільської громади та Української нації в цілому.

Метою статті є обґрунтування теоретичних положень та науково-прикладних рекомендацій щодо підвищення соціально-економічної результативності розвитку нерухомоті виробничого призначення як об'єктів власності в сучасному аграрному секторі.

Виклад основного матеріалу дослідження

Логіка проведення даного дослідження передбачає визначення сутності власності як економічної категорії, з'ясування властивостей та змісту нерухомоті, виявлення динамічних зрушень в розвитку нерухомоті сільськогосподарського призначення внаслідок трансформацій відносин власності в аграрному секторі.

Узагальнення теоретичних підходів щодо трактування власності як економічної категорії показує, що вона віддзеркалює найзагальніші та найістотніші явища реальної економічної дійсності, яка проявляється в реакції на результати природних процесів та людської праці матеріального та нематеріального характеру, по відношенню до яких з боку певних суб'єктів в нерозривній єдності здійснюється володіння, користування та розпорядження. При цьому по відношенню до об'єкта власності володіння трактується у значенні мати повну владу відносно чогось; користування – означає використовувати щонебудь для власних потреб та у своїх інтересах; розпорядження – подається за значенням діяти стосовно чого-небудь на свій розсуд, включаючи продаж та відчуження [1].

Згідно положень Цивільного кодексу України, нерухомоть представляє собою земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни призначення [2]. Аналогічне визначення нерухомоті має місце в Законі України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [3]. В даному випадку до особливих властивостей нерухомоті належить віднести її пов'язаність із земельними ділянками та непоживність в процесі експлуатації.

Тривалий термін використання значною мірою визначає цінність об'єкта нерухомоті. Тоді як просторове переміщення нерухомоті викликає її знецінення та зміну призначення, а відтак, й інше використання у виробничо-господарській діяльності. На підставі викладеного, нерухомоть може асоціюватися з уявленням про об'єкт власності як такий, що є нерухомим майном.

Проте, визначаючись як нерухомоть, її об'єкти можуть фізично переміщуватися в просторі та часі. Адже, у відповідності з чинним вітчизняним законодавством, до складу нерухомоті відносять підприємства як єдиний майновий комплекс. Тобто наявні в підприємстві сільськогосподарські угіддя та багаторічні насадження, будівлі та споруди, обладнання й транспорт, інші основні та оборотні засоби, що формують цілісність майнового господарського комплексу разом відносяться до нерухомоті. До категорії нерухомоті, за законодавством країни, належать повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти та інші об'єкти права, які підлягають державній реєстрації.

Оскільки кількісні та структурні зміни діючих сільськогосподарських підприємств за їх організаційно-правовими формами та категоріями землевласників і землекористувачів з належними їм сільськогосподарськими угіддями слугує окремим предметом дослідження, то важливо виокремити й дослідити динаміку складових нерухомоті всіх суб'єктів аграрного господарювання, які безпосередньо впливають на продуктивність праці в рослинництві та тваринництві. Саме до таких відносяться об'єкти нерухомоті виробничого призначення в сільському господарстві, що включають: тваринницькі приміщення для великої рогатої худоби, свиней, овець, птиці; птахофабрики яйцевого та м'ясного напрямків; сховища для картоплі, овочів та фруктів; силосні та сінажні споруди; водопроводи магістральні сільськогосподарського призначення; автомобільні дороги з твердим покриттям внутрішньогосподарського призначення; комбікормові підприємства та цехи; тепличні комбінати; склади механізовані для зберігання мінеральних добрив, отрутохімікатів та вапняних матеріалів; зрошувані та осушені землі.

Динаміка введення в дію об'єктів нерухомоті виробничого призначення в сільському господарстві країни наведена в таблиці 1.

Аналіз представленої ретроспективи, що відбиває динаміку нерухомоті виробничого призначення в аграрному секторі за 1990-2014 рр., показує наявність двох періодів, які суттєво різняться між собою за масштабами введення в дію об'єктів нерухомоті. Перший період хронологічно охоплює 90-ті роки минулого сторіччя, співпадаючи з часом проведення глибинних соціально-економічних та виробничо-господарських трансформацій відносин власності в господарському комплексі країни та її сільському господарстві. Для цього періоду характерним є загальний тренд постійного скорочення введення в дію всіх без винятку об'єктів нерухомоті різних галузей та сфер господарської діяльності.

При цьому цей негативний тренд введення в дію об'єктів нерухомоті для окремих галузей має досить стрімкий характер, різко падаючи до нуля ще в 1995 р. (птахофабрики яйцевого та м'ясного напрямків).

Таблиця 1. Динаміка введення в дію об'єктів нерухомості сільськогосподарського призначення

Об'єкти нерухомості	Роки							2014 р.	
	1990	1995	2000	2005	2010	2013	2014	у % до 1990р.	разів до 2000р.
Тваринницькі приміщення, тис. скотомісць:									
— для великої рогатої худоби	208	37	6	1	3	8	11	5,3	1,8
— для свиней	129	22	5	10	24	1	15	11,6	3,0
— для овець	28	3	1	—	0,2	—	0,1	0,4	0,1
— для птиці, тис. птахомісць	988	158	45	3157	7229	2784	11195	11,3 разів	248,7
Птахофабрики									
— яйцевого напрямку, тис. курей-несушок	99	—	65	86	1560	1546	2852	28,8 разів	43,9
— м'ясного напрямку, млн. голів на рік	0,7	—	—	2,3	13,2	0,2	7,3	10,4 разів	—
Сховища для картоплі, овочів та фруктів, тис. т одночасного зберігання	221	19	10	12,7	25,5	42,4	77,3	34,9	7,7
Силосні та сінажні споруди, тис. м ³	1450	78	17	—	3	315	186	12,8	10,9
Водопроводи магістральні сільськогосподарського призначення, км	214	331	2	13	—	2	—	—	—
Автомобільні дороги з твердим покриттям внутрішньогосподарського призначення, км	7023	1823	294	35	67	65	63	0,9	0,2
Комбикормові підприємства та цехи, т комбикормів за добу	389	104	38	56	122	676	538	138,3	14,2
Комбінати тепличні, Га	16	12	—	6	—	10	—	—	—
Склади механізовані для зберігання мінеральних добрив, отрутохімікатів та вапняних матеріалів, тис. т одночасного зберігання	286	13	0,6	0,3	—	0,5	2,9	1,0	4,8
Зрошувані землі, тис. Га	44	5	0,01	0,1	0,5	2,0	3,7	8,4	370
Осушені землі, тис. Га	71	4	—	0,04	—	—	0,0	—	—

Для деяких інших галузей та сфер виробничо-господарської діяльності період скорочення введення в дію об'єктів нерухомості подовжується до 2005 р. (силосні та сінажні споруди, тваринницькі приміщення для великої рогатої худоби та овець, автомобільні дороги з твердим покриттям внутрішньогосподарського призначення). Більш затяжним (до 2010 р.) був період скорочення введення в дію складів механізованих для зберігання мінеральних добрив та отрутохімікатів.

Другий період хронологічно започатковується кінцем двадцятого сторіччя та співпадає з пореформним розвитком відносин власності, який триває й нині. Цей період, за наявності загалом висхідного тренду щодо введення в дію об'єктів нерухомості виробничого призначення в сільському господарстві, водночас в розрізі різних галузей та сфер господарської діяльності характеризується неоднозначними процесами.

Так, поглиблений аналіз наведених цифрових матеріалів таблиці показує, що після трансформації відносин власності в сільському господарстві, в усіх головних аграрних галузях, за винятком птахівництва та комбикормових підприємств і цехів, в ретроспективному плані відбулися значні скорочення щодо введення в дію об'єктів нерухомості сільськогосподарського призначення. Згідно офіційних статистичних даних [4], у 2014 р. по відношенню до 1990 р. введення в експлуатацію площ зрошувальних земель зменшилося на 40,3 тис. га, або на 91,6%, складаючи всього 3,7 тис. Га

Звітного року площа осушених земель була наскільки незначною, що в статистиці відзначається нульовою величиною. Тоді як у базовому (1990) році площа введених в експлуатацію осушених земель становила 71 тис. Га та перевищувала введення в дію площу зрошуваних земель на 27 тис.

гектарів. Отже, динаміка абсолютного та відносного показника з підвищення родючості землі, що трактується як якісне покращення даного об'єкту нерухомості на предмет зниження залежності урожаю сільськогосподарських культур від природно-погодних умов, засвідчує про збереження певних кризових проявів в землеробстві. Водночас, позитивний тренд постійного зростання площі зрошуваних земель, що формується з 2000 р., засвідчує про початок проведення цілком дійових заходів з метою подолання кризового стану в рослинництві.

Наявність проблемного характеру розвитку нерухомості в аграрному секторі економіки за ретроспективний період дослідження засвідчує скорочення введення в дію тваринницьких приміщень для овець – на 27,9 тис. скотомісць та автомобільних доріг з твердим покриттям внутрішньогосподарського призначення – на 6960 км. Звітнього року не було введено в експлуатацію жодного кілометра магістральних водопроводів сільськогосподарського призначення та жодного гектара тепличних комбінатів.

Не відновився масштаб введення нерухомості для низки провідних тваринницьких галузей. Так, у 2014 р. по відношенню до 1990 р. введення в дію тваринницьких приміщень для великої рогатої худоби скоротилося на 197 тис. скотомісць або на 94,7%, для свиней – на 114 тис. скотомісць або на 88,4%. При цьому за весь період дослідження введення в експлуатацію силосних та сінажних споруд скоротилося на 1264 тис. м³ або на 87,2%. Такі процеси нерухомості в скотарстві вказують на досить складний характер пристосування цієї стратегічно важливої тваринницької галузі до ринкової економіки.

Аналіз введення нерухомості у вівчарстві показує, що звітнього року площі відповідних приміщень в цій галузі становлять всього 100 скотомісць, або 0,1% від рівня 2000 р., тоді як в попередній (2013) рік жодного місця не було введено в дію. Оскільки у вівчарстві протягом всього періоду дослідження введення об'єктів нерухомості було мінімальним, то варто визнавати наявність довготривалої та перманентної кризи, що межує з банкрутством цієї важливої для господарського комплексу галузі.

Наочним орієнтиром виведення на якісно новий вищий за попередній рівень ведення тваринницької галузі, що відбувається за рахунок розвитку відносин власності в сільському господарстві, слугує введення в експлуатацію об'єктів нерухомості в птахівництві. У 2014 р. по відношенню до 1990 р. кількість введених в дію птахомісць збільшилася у 11,3 рази, а по відношенню до 2000 р. у 248,7 раз. При цьому введення в дію птахофабрик яйцевого напрямку перевершує рівень до початку трансформації відносин власності у 28,8 рази, а птахофабрик м'ясного напрямку – у 10,4 рази. Таким чином, динаміка введення нерухомості в птахівництві вказує на його цілком достатню адаптацію до

розвитку в умовах ринкової економіки та домінування в ній приватної форми власності.

Активний розвиток птахівництва потребує надійного кормового забезпечення. У відповідності до такої залежності 2014 р. було введено в дію комбікормових підприємств та цехів на 38,3% більше ніж 1990 року. При цьому звітнього року рівень 2000 року був перевершений у 14,2 рази. Отже розвиток птахівництва має комплексний характер та підкріплюється введенням в експлуатацію тісно пов'язаною з цією галуззю нерухомістю, що вводиться в дію в сфері комбікормового виробництва.

Поглиблений аналіз динаміки введення в дію об'єктів нерухомості в тваринницькій галузі показує наявність позитивних зрушень в скотарстві. Так, у 2014 р. по відношенню до 2000 р. число скотомісць для великої рогатої худоби збільшилося на 83,3%. Про включення механізмів адаптації скотарства до функціонування на основі приватної форми власності засвідчує факт стабільного нарощування введення в експлуатацію скотомісць тваринницьких приміщень для великої рогатої худоби, яке з 2005 р. є щорічним та досить стійким.

Цьому сприяє масштаб введення в останні роки в дію силосних та сінажних споруд. За обсягами ця нерухомість ще не досягла рівня дореформеного періоду. Проте різке нарощування місткості силосних та сінажних споруд, яка в 2014 р. перевищує відповідне значення 2000 р. у 10,9 рази, демонструє наявність передумов для подальшого стабільного розвитку скотарської галузі.

Така стабільність відсутня в свинарстві, де введення в дію об'єктів нерухомості в пореформений період має значні щорічні коливання. Водночас той факт, що за цей час кількість введених в експлуатацію скотомісць для свиней збільшилась у 3 рази, є достатньо вагомих аргументом щодо того, що в свинарській галузі відбувається стійкий пошук механізмів адаптації до подальшого розвитку на основі багатокладності та домінування приватної форми власності.

В розвитку рослинництва в пореформений період позитивні зрушення пов'язані зі зберіганням продукції, виробництво якої здійснюється в картоплярстві, овочівництві та садівництві. При тому, що звітнього року по відношенню до дореформеного періоду було введено в дію сховищ для картоплі, овочів та фруктів з площею одночасного зберігання на 65,1% менше, з 2000 р. в цій сфері має місце щорічне прискорене нарощування об'єктів нерухомості. Внаслідок такого приросту у 2014 р. по відношенню до 2000 р. місткість сховищ для одночасного зберігання картоплі, овочів та фруктів збільшилася у 7,7 рази.

Поточного періоду позитивні зміни в рослинництві підтримуються введенням в дію механізованих складів для зберігання мінеральних добрив, отрутохімкатів та вапняних матеріалів. В цій сфері господарювання скорочення даної інфраструктурної місткості одночасного зберігання

зазначених матеріалів тривало до 2010 року, коли введення тут нерухомості досягло нульового рівня. В останні роки відбувається зростання місткості складів зберігання мінеральних добрив, отрутохімікатів та вапняних матеріалів, що засвідчує про започаткування виходу із затяжного глибокого кризового стану та поступової адаптації цієї надзвичайно важливої складової сервісної інфраструктури аграрного сектора до функціонування на засадах ринкової економіки та приватного підприємництва.

Стабілізація введення в дію автомобільних доріг з твердим покриттям внутрішньогосподарського призначення на рівні 63 км протягом звітного року, суттєво перевершує (на 80%) значення відповідного показника 2005 р., коли масштаб цього напрямку господарювання сягнув свого мінімуму. Водночас даний рівень такого інфраструктурного забезпечення виробничо-господарської діяльності складає лише 0,9% значення 1990 р., та вказує на наявність значних резервів щодо подальшого пристосування аграрного виробництва до нових відносин власності.

Даний висновок підтверджується тим, що введення в дію магістральних водопроводів сільськогосподарського призначення все ще не відновилося. Про це свідчить відсутність такої господарської діяльності звітного року та стабільно незначний обсяг введення в дію її об'єктів нерухомості протягом всього пореформеного періоду розвитку. Узагальнення існуючого стану та динаміки введення в експлуатацію об'єктів нерухомості сервісного інфраструктурного забезпечення сільськогосподарського виробництва дає підстави стверджувати, що подальше відставання цієї сфери господарювання буде стримувати подальший прогрес розвитку відносин власності в сільському господарстві країни.

Проведене дослідження свідчить, що процес розвитку нерухомості виробничого призначення в сільському господарстві відбувається згідно існуючих в країні відносин власності, еволюція яких здійснюється під впливом низки об'єктивних та суб'єктивних факторів. Їх системний характер значною мірою визначає формат соціально-економічних та суспільно-політичних стосунків в господарському комплексі, а відтак, рівень його конкурентоспроможності та ефективності виробничо-господарської діяльності вітчизняних ринкових суб'єктів. Варто вказати на те, що кожний фактор віддзеркалює певну сторону багатогранного прояву відносин власності. Представлення сукупності об'єктивних і суб'єктивних факторів в якості системи, в жодному разі не применшує потужності самостійної дії кожної її складової, в тому числі процесу управління нерухомістю. Саме тому значній кількості таких факторів цілком справедливо приділяється низка окремих науково теоретичних та прикладних досліджень.

Згідно діалектичним закономірностям, процес управління нерухомістю, в свою чергу, також впливає на розвиток відносин власності. Адже власність як економічна категорія виражає собою

найзагальніші та найістотніші явища реальної економічної дійсності, що проявляються в якості реакції на результати природних процесів та (або) людської праці матеріального та (або) нематеріального характеру, по відношенню до яких з боку певних суб'єктів в нерозривній єдності здійснюється володіння, користування та розпорядження. Ефективність їх виконання відбиває, з одного боку, рівень розвитку відносин власності в суспільстві, а з іншого – визначає соціально-економічний стан та вектор суспільно-політичного руху цього суспільства[1].

Таким чином, управління нерухомістю та розвиток відносин власності є взаємозв'язаними та взаємозалежними соціально-економічними процесами. Їх результати характеризують взаємодію одиничного та загального, наукових категорій, що в економічній сфері відбивають різні сторони єдиного цільного явища. Без нерухомості, яка в даному випадку являє собою одиничне (окреме), не існує власності, що представлена загальним. Тобто власність виступає загальним, що існує завдяки одиничному – нерухомості, і проявляється через нерухомість. Нерухомість, в свою чергу, віддзеркалює частковість загальних відносин власності, та не може існувати поза зв'язку із загальним та економікою в цілому. Таким чином, нерухомість та власність виступають формами руху наукового пізнання економічних понять, які відбивають об'єктивний світ економічного розвитку та формати його поглибленого дослідження. Наявність взаємозалежності процесу управління нерухомістю та розвитку відносин власності досить чітко проявляється через соціально-економічну результативність високорозвинених країн, в яких досліджувані економічні процеси безперервно еволюціонували як в прикладному, так і в науковому планах [1].

Висновки

1. Нарощування масштабів власності в сільському господарстві за рахунок нерухомості виробничого призначення передбачає збільшення вартості складових аграрних суб'єктів господарювання, які складають цілісний майновий комплекс кожного з них.
2. Розвиток нерухомості виробничого призначення з ретроспективних позицій включає два періодів, що суттєво різняться між собою за масштабами введення в дію об'єктів нерухомості. Перший період хронологічно охоплює 90-ті роки минулого сторіччя, співпадаючи з часом проведення глибоких соціально-економічних та виробничо-господарських трансформацій відносин власності в господарському комплексі країни та її сільському господарстві.
3. Характерною рисою реформаційного періоду постає загальна, тривала довгочасна тенденція скорочення введення в дію різнопланових об'єктів нерухомості виробничого призначення різних галузей та сфер господарської діяльності аграрного сектора.

4. В процесі реформування відносин власності в сільському господарстві динаміка скорочення введення в дію об'єктів нерухомості, залежачи від галузі та сфери господарювання, має різну за часом тривалість та стрімкість й рівень падіння.
5. Після трансформації відносин власності в аграрному секторі України масштаб введення в дію об'єктів нерухомості сільськогосподарського призначення перевищує відповідні значення дореформеного періоду стосовно птахівництва, комбікормових підприємств та цехів, засвідчуючи їх повну адаптацію до прогресивного розвитку на основі багатукладності та домінування приватної форми власності.
6. Негативний тренд введення в дію об'єктів нерухомості сільськогосподарського призначення, що зберігається в пореформений період, засвідчує про наявність довготривалої та перманентної кризи у вівчарстві та тепличному господарстві, а також в сферах господарювання, пов'язаних з осушенням землі, будівництвом автомобільних доріг з твердим покриттям внутрішньогосподарського призначення та прокладанням магістральних водопроводів сільськогосподарського призначення.
7. Перспективи подальших розвідок у даному напрямі наукових досліджень пов'язані із нарощуванням соціально-економічної віддачі об'єктів нерухомості та подальшого пристосування галузей й сфер господарювання аграрного сектора до функціонування на засадах багатукладності та домінування приватної форми власності.

Список літератури:

1. Запша Г.М. Розвиток відносин власності в аграрному секторі України: монографія / Г.М. Запша. – Миколаїв: ФОП Швець В.Д., 2014. – 337 с.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40-44, С. 356.
3. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 51, С. 553.
4. Сільське господарство України за 2014 рік. Статистичний збірник. – Київ: Державна служба статистики України, 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Надано до редакції 04.05.2015

Запша Галина Миколаївна / Galina M. Zapsha
galina.zapsha@mail.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Розвиток нерухомості виробничого призначення як об'єкта власності в аграрному секторі України [Електронний ресурс] Г. М. Запша. // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 4 (20). – С. 136-141. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n4.html>